

bible que la *r* nasqués en portuguès per repercussió; si bé Gonçalves Viana (*RLus.* VIII, 23; *Palestras Fil.*, 66) va suggerir primer que vingui del malai, on hi ha alhora *lákri* i *lak*. No està aclarit tampoc si al Marroc, on els jueus espanyols diuen *allácar*, per a 'laca' i 'la-cre' alhora, va anar-hi amb aquesta *r* des del portuguès o viceversa. Sotmetem als orientalistes especialitzats el suggeriment relatiu a la forma de Kalidassa (V. la traducció de P. i J. Coromines, Palma de Mallorca 1970, p. 77) i a la possibilitat que en aquesta *r* hi hagi un «avatar» d'aquella *t* del sànscrit.

De tota manera aquí es troba l'origen del mot *lacre*, que des d'allà s'ha propagat no sols al català [Lab. 1840] i castellà [1572] sinó també a l'it. antiq. *lacre* [1463], fr. antiq. id., angl. *lacquer*; d'altra banda sembla que el cast. *lacra* 'defect, vici', 'reliquia d'un malaltia' [1605], ve també de *lacre* en el sentit de 'marca vermella deixada per un assot o una nafra', car en el sentit d'«assot» es troba *lacre* en «germanía», c. 1640. Les antigues puntaires de Malgrat usaven boixets amb la punta tenyida de lacre roig, i la deien *yaçkrádə* (1964), ço que deu suposar una vella forma cat. **llacra*, amb pas de **əyləkrá* a **nyacarar* (passat que hi hagués contaminació d'alguna variant de *NA-FRAR*).

DERIV.: *Lacrar* [Lab. 1888]. *Lacat*. *Làcic*.

LACAI, mot d'origen incert i d'història no ben aclarida; al català de tota manera provingué dels Pirineus occidentals per via directa (si bé reformat recentment en significat i forma, per influència del castellà i el francès); l'origen últim resta encara poc segur: sí, com ho indica la nostra documentació actual, és més antic en el vessant francès que en l'espanyol, podria resultar en definitiva d'una alteració de l'oc. ant. *lecai* 'golafre, cobejós', derivat de *lecar* 'llepar', però no podem decidir si el canvi de significat es produí en el Bearn o en el País Basc francès. □ 1.ª doc.: 1472.

En l'article LACAYO del DCEC (força ampliat en el DECH), vaig exposar amb abundor de dades la història d'aquest mot en les llengües hispàniques i en les gallo-romàniques, i vaig tractar a fons del problema etimològic. No cal repetir tot això, fora del que es refereix al català, car en els darrers anys no s'ha ampliat gaire la documentació, ni han sorgit fets gaire nous, que indueixin a canviar les conclusions en el que tenien de definitiu, ni a orientar-nos molt més en la poca claror que veiem als caires i qüestions que resten foscos. Després de remetre allà, passem a repetir el que cal i a complementar la resta (en part per mitjà d'un simple reclamar a la pàgina i línia del DECH).

En català la documentació a penes és posterior a la castellana. Ja apareix *lacayo* en un doc. de 1472 (*DAG.*) i *alacayo* en el *Tirant* de Galba (veg. infra): «anant devant del dit coronell e capità dos *alacays*, la hu vestit ab calces negres enforrades ab taffetà e una cuera ---», doc. barceloní de 1558, PJComes (*Li. de Coses assenyalades*, 495 = *Ardits* IV, 423); i, amb el sentit de 'criat', *alacay* el 1558 (*DAG.*, *AlcM*), *lacay* el 1560 (Nebrija cat., f° 1v2); el barceloní Jeroní de

Pau, c. 1490, condemna *alacayo* com a barbarisme per *lacayo* (*BABL* 1950, 149). A l'Alta Ribagorça els *lacayos*, «milícia temeraria y desalmada», estigué adés a sou del partit advers al Comte de Ribagorça, en l'any 1587, adés a sou del Comte, c. 1585, en què a un personatge enemic «los *lacayos* le arcabuccion». ¹

El mot devia haver arrelat en els ambients muntanyencs dels bandolers catalans, car sembla haver-s'hi alterat en *lacant* per encreuament amb *bergant*, i significat, com aquest, 'guerriller aventurer i bandoler', parlant del terrible i facinerós trabucaire Becaina (segle XVIII): «entre robos y crimes - ne ha dat molts danys: / molta gent ne batian - per un *lacant*», MilàF (*Ronullo.*, 126.20). ²

Modernament el mot ha quedat fixat en el significat internacional, francès-castellà: «*lacayo*: servus pedibus, ad pedis, pedisequus, circumpedes», *DTO.*; Lacavalleria (i encara Lab. 1840-88), tot admetent *lacayo* i copiant la definició del *DTO.*, la dóna, però, en la forma preferida *alacayo*; *lacai DOrt.* Avui la forma *alacayo* es manté en el P. Val. (MGadea, *T. del Xè* II, 3) i a Mallorca, on la pronúncia vulgar palatalitzant li dóna la forma *alacue(i)o* (*AlcM*) i en fi *alacueu* (*BDLC* XIII, 308, 310).

En castellà veg. allà les dades de les dues accs. bàsiques donades, des de c. 1420 fins als clàssics entorn de 1600. Però ja també el tenim en una *Serranilla* del Marquès de Santillana: «Serranillas de Moncayo, / Dios vos dé buen año entero, / ca de muy torpe *lacayo* / fariades cavallero» (*NBAE* XIX, 570).

547a33. En francès el testimoni més antic ha esdevingut *laqueuz*, any 1470 (Du C., s. v. *lacinones*; Schmidt, *BhZRPB.* LIV, 147). Ja en el S. XVI ve a quedar fixada l'acc. moderna, però encara es tracta sobretot de lacais bascos, usats com a guardians terribles, si fem cas dels passatges de Montaigne «quand je mâtine mon *laquais* ---», d'altra banda, però: «enfermez dans une étuve un homme de marines, défendez le promener à un *laquais* basque: ils les privent de mouvement, et enfin d'air et de lumière» (*Essais* III, § 13, pp. 331, 334).

547a35. Ultra la dada alemanya *lagegen* de 1513 i l'al. mod. *lakai*, una de *luckey* a. 1594 (amb grafia que sembla acusar un intermediari anglès, i altres dades primerenques anglo-alemanyes, en Kurrelmeyer, *MLN* XXXIV, 411 i XXXVI, 487).

547b40. A les velles dades basques afegim les de Lescur, S. xv, *Histoire de Gaston IV*, relatives en majoria, o totes, a Benaparra: «cinq *laqueys*» 'soldats de peu', en fets de 1454-6; «St. Palaiç --- ville où ils avoient laissé ung capitaine avec 200 ou 300 *lacqueys*» ('infanteria'); «les ditz Navarrès estoient gens legiers, tant ceulx de cheval que les *laqueys*» (*RIEB* II, 53; VIII, 272, 273). I la dada catalana més antiga és «Sancho de Bilbao, capità de *lacayos* del Sr. Rey», que seguia Joan Sens-Fe, rei de Navarra, quan l'any 1472 va instal·lar-se a Barcelona.

547b45-7. A les dades del nom propi occità, afegim «Dominicus de *Lecay*, jutge», en un doc. del